

PARAMEDİKAL KONULAR

CUMHURİYET DÖNEMİ (1928-1994) TIP DERGİLERİMİZİN KISALTILMIŞ İSİM İNDEKSİ VE ANALİZİ

ANALYSIS AND ABBREVIATED LIST OF MEDICAL JOURNALS
PUBLISHED IN TURKEY BETWEEN 1928-1994

Ragıp KAYAR

SUMMARY

443 medical journals have been published in Turkey between the years 1928 and 1994 192 of them in the last 20, and 144 in the last 10 years. The number of journals that are still being published currently are 57 and 40 of these respectively (30 and 28 percent). The number of journals being published at present is 187. Of the 26 journals published in foreign language, only 13 have remained in publication.

Only 71 out of 299 journals (23.7%) are being published for more than 10 years.

This uncontrollable increase in journal numbers seems to be a major negative impact on the scientific level and on the regularity of the journals.

It is a major opinion that selected journals should be supported on funds that will tightly be controlled by a board of editors, who at the same time will judge on the quality of the relevant journals.

(Keywords: Medical Publishing)

ÖZET

Son 65 yılda ülkemizde 443 Tıp Dergisi yayınlanmıştır. Bunların 192'si (%43) 20 yılda (1974-94) 144'ü (%33) ise son 10 yılda (1984-94) yayınlanmaya başlamıştır. Bunların yalnızca 57 ve 40'ı (%30 ve %28) i yayınlanmaya devam etmektedir. Şu anda yayınlanmakta olan tüm dergilerin sayısı ise 187'dir. Yabancı dilde çıkarılan 26 dergiden 13'ü (%50) yayınlanmaya devam etmektedir.

299 dergiden 10 yılı aşan yalnızca 71 dergi (%23.7) bulunmaktadır.

Dergi sayılarındaki bu kontrolsüz artışın bilimsel düzey ve yayın sürekliliğini olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır.

Bilimsel düzeyi ve sürekliliği arttırmak için oluşturacak bir editörler komisyonun seçeceği dergilerin desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

(Anahtar Sözcükler: Tıbbi Yayıncılık)

Tıp dergilerimize ait ilk liste 1945'te Kızıldağlı (1) tarafından bildirilmiş, bunu 1961'de Özbek (2) ve Şehsuvaroğlu (3) izlemiştir. Bu raporları 1973 ve 1975'de yine Şehsuvaroğlu izlemiş (4,5), 1981'de Kazancıgil ve Solok (6) önceki çalışmalara önemli ekler yapmışlardır. 1990'da Kartoğlu ve Hoşgeçin, aynı yıl Hayran ve Kayhan sadece çıkmakta olan dergileri bildirmişlerdir (7,8). Konuya ait son incelemeyi ise 1991'de Özsoylu sunmuştur (9). Ayrıca Taşkiran ve Kazancıgil'in bibliyografyalarından (10,11) yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı yerli tıp dergilerimizin toplu alfabetik indeksini oluşturmaktır. Bu amaçla Latin alfabesine geçilen 1928 yılı başlangıç olarak alınmış ve yayınlanmış dergi listeleri temel alınmıştır.

Ayrıca dergileri yayınlanmaya başlama ve sonverme tarihleri ile sürekli olanların son volüm ve sayı numaraları saptanmıştır. Böylece kronolojik düzendeki sayısal değişikliklerini de analiz etme olanağı sağlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Latin alfabesine geçilen 1928 yılından 1.8.1994 tarihine kadar İzmir'de bulunan 4 ayrı kütüphanede (Milli Kütüphane, Ege Tıp Fakültesi, 9 Eylül Tıp Fakültesi ve SSK Tepecik Hastanesi Kütüphaneleri) bulunan yerli Tıp dergileri incelendi.

Ayrıca daha önceki araştırmacıların saptadığı dergi listeleri rehber olarak alındı.

Dergilerin yayına başlayış tarihi, kapanmışsa son yayınlandığı yıl kaydedildi (Örn. Aegan Med J 1972-83). Yayınlanması süren dergilerin ise kalın (bold) harflerle kütüphanelere ulaşılmış son sayısında bildirilen volüm ve sayısı [örn.Ağrı 1989: 6(2)] kaydedildi. Burada volüm (cilt): 6 sayı 2'dir.

Bu arada bazı dergilerde yıl ve volüm ilişkisinin bozulduğu dikkati çekti. Bazı dergilerin yılda birden fazla volüm numarası kullandıkları, bazılarında geçen yılların sayısından daha az volüm sayısına ulaştıkları belirlendi. Bunun volüm sayısını her yıl otomatikman arttırmanın "unutulduğu" ya da yayına birkaç yıl ara verilmesinden kaynaklandığı anlaşıldı.

Buradaki incelemeye Dişçilik, Eczacılık, Veteriner, Hekimlik ve Hemşirelik bilimine ait dergiler alınmamıştır. Ayrıca Tıbbi magazin, duyuru bültenleri, Tabib odası dergileri gibi malzemeye yer verilmedi.

1928'den eski dergiler arap harfleri ve eski türkçe basılması nedeniyle inceleyemediğimizden çalışma dışında bırakılmıştır. Bunun tek istisnası 1925'te "Tedavi Noktaları" adıyla basılmaya başlayan ve 1935'ten itibaren "Dirim" adını alan ve halen yayınlanmakta olan en uzun ömürlü tıp dergisidir.

Bazı dergiler birkaç kez isim değiştirmişler ve uzunca süre ara vermişlerdir. Bu tıp dergilerin en son isimleri başlık yapılmış, eski isimleri alt başlık halinde yeniden eskieye doğru bildirilmiştir. (Örnek: Dicle Tıp Derg). Okuyucunun aradığı dergiyi kolay bulması için eski ve yeni isimler alfabetik dizinde ayrı ayrı verilerek birbirine göndermeler (bk: bakınız) yapılmıştır.

Dergiler alfabetik sıraya göre listelenmiştir.

Kısaltmalarda içinde yabancı kelime bulunan dergiler için "Index Medicus" kuralları uygulanmıştır.

Sık Kullanılan bazı Türkçe Kelimelerin kısaltmaları Tablo 1'dedir.

TABLO 1: Listede kullanılan kısaltmalar

Bakınız	Bk	Hastanesi	Hstn
Bilimleri	Bil	Kliniği	Kli
Bulletin	Bull	Klinikleri	Klin
Bülteni	Bült	Mecmuası	Mec
Cerrahi	Cer	Merkezi	Merk
Cemiyeti	Cem	Oncologica	Oncol
Çocuk	Çoc	Orthopedica	Orthop
Dergisi	Derg	Reproductiva	Reprod
Devlet	Dev	Sağlığı	Sağl
Dispanseri	Disp	Turcica	Turc
Fakültesi	Fak	Turkish	Tur
Hastalıkları	Hstl	Üniversitesi	Üniv

Bu arada 13 derginin yayına başlama tarihi belirlenememiştir. Kapanıldığı yıl saptanamayan dergi sayısı 121'dir. Böylece 134

derginin başlangıç ve kapanma tarihleri bilinmemektedir. Çünkü dergilerin kapandığı yılı kesin bildiren bir kaynak bulamadık. Listede yayına ara vermiş veya sona ermiş olduğu düşünülen dergiler normal, ince harfle verilmiştir. Düşünülen demekten kastımız: herhangi bir dergi çıkmakta olmasına rağmen inceleme yaptığımız 4 kütüphaneye ulaşmamış olabilir.

İzmir Milli Kütüphanesindeki incelememizde tıp dergilerinin "Dergiler" bölümünde diğer konudaki dergilerle birlikte sınıflandırıldığı görülmüştür. Bu durum araştırmacıyı tıp dergilerini bulmak için binlerce dergi arasında tarama yapma zorunda bırakmaktadır.

Fakülte Kütüphanelerinde ise Tıp dergilerimizin tasnif ve kayıtlarında birtakım eksiklikler gözlenmiştir.

Bütün bu problemlerin başlıca nedeni dergilerimizin düzenli çıkarılmayı ve profesyonel dağıtım sistemiyle her kütüphaneye ulaştırılmayıdır.

Dergilerin yarısından çoğu İstanbul'da çıkarılmış bulunduğu, sadece İstanbul dışındaki dergilerin hangi dernek veya kuruluşça çıkarıldığı dergi adının sonuna parantez içinde eklenmiştir. Örneğin: Arşiv (Çu-kurova) 1992 ; 2 (4).

SONUÇ VE BULGULAR

1928-1.8.1994 tarihleri arasında İzmir'de mevcut 4 tıp kütüphanesine ulaşmış tüm dergiler ve kütüphane kayıtları incelenmek suretiyle 443 derginin yayınlandığı, bunların 183'ünün halen çıkmakta olduğu saptanmıştır.

Son 10 yılda (1984-93) 144, son 5 yılda ise (1989-93) 86 yeni derginin yayın hayatına girdiği saptandı (Tablo2).

10 yıl öncesinde çıkmaya başlamış 290 dergi arasından yalnızca 71 derginin 10 yılı (%24.5), 48 derginin 20 yılı (%16.6), 30 derginin 25 yılı (%10.3), 20 derginin 30 yılı (%), 8 derginin 40 yılı (%2.8) ve yalnızca 4 derginin 50 yılı (%1.4) aşkın bir süredir yayınlanmakta olduğu belirlendi.

443 dergiden 26'sı yabancı dilde yayınlanmıştır (%5.9). Bunlardan 13'ünün (%50) yayını sürdürdüğü ve 12'sinin ise son 5

Tablo 2 : Ülkemizde son 10 yılda çıkan ve yayını süren dergi sayısı

Yıl	Dergi Sayısı		Yıl	Dergi Sayısı	
	Çıkan	Süren		Çıkan	Süren
1983	5	3	1989	15	7
1984	8	2	1990	20	5
1985	9	1	1991	16	3
1986	12	5	1992	16	1
1987	18	6	1993	19	-
1988	11	7	1994	9	-

yılda çıkarılmaya başladığı saptandı.

1974 - 83 yılları arasında çıkmaya başlanan 48 dergiden halen sadece 17'si (%35.4) çıkmaya devam etmektedir (Tablo 2). 1984-93 yılları arasında yayınlanmaya başlanan 144 dergiden ise sadece 40'ı (%27.8) yayını sürdürebilmiştir.

TARTIŞMA

Ülkemizde yayınlanan tıp dergileri daha önce çeşitli araştırmacılar tarafından topluca değerlendirilmiştir (Tablo-3).

Bu tabloyu incelerken iki noktayı vurgulamak gerekir:

a) İncelenen dönem: Çoğu çalışmada Cumhuriyet döneminin başlangıcı (1923) esas alınırken, bazı çalışmalarda olduğu gibi (6) çalışmamızda Latince alfabeğe geçiş yılı (1928) esas alınmıştır. Böylece 1945'te 43 olan toplam dergi sayısı, 1961'de iki ayrı çalışmada 104 ve 123 olarak bildirilmiş, 1973'te 231'e 1994'te ise 443'e yükselmiştir. Son 20 yılda yayın hayatına giren dergi sayısı %91.8 artmıştır.

b) İncelemede yalnızca tıp dergileri alınmıştır. Önceki çalışmalarda buna uyulmadığı görülmektedir (Tablo 3).

Liste ve tablolarda verilen bu rakamlar kapanan ve süren tüm dergilerin toplam sayısını temsil etmekte ve Tıp dışı alanlardaki (Eczacılık, Dişçilik, Veteriner Hekimlik ve Hemşirelik) dergileri içine almamaktadır.

Yayınlanmaya devam eden dergi sayısı incelendiğinde 1961'de 45, 1973'te 82 iken 1990'da 63 ve 72 olarak saptanmıştır. 1961'deki yüksek rakamın tıp dışı dergileri kapsaması olma olasılığı yüksektir. 1990'da iki ayrı çalışmada birbirine yakın rakam elde

TABLO 3: Ülkemizdeki Tıp Dergilerini Toplu Değerlendiren Çalışmalar

Yazar-Yıl	İncelediği Dönem	Toplam Dergi Sayısı		Yab. Dil.	Halen Çıkan
		Tıp	Toplam (*)		
Kızıldağlı 1945	1849-1945	43	53	-	-
Özbek 1961	1928-1961	-	104	-	-
	1923-1961	123	-	-	-
	1849-1961	143	184	6	45
Taşkıran 1968	1849-1928	29	202	5	-
Şahsuvaroğlu 1973	1849-1923	-	45	-	-
	1923-1973	-	247	-	-
	1849-1973	231	292	11	82
Şahsuvaroğlu 1975	1846-1975	-	307	-	-
Kazancıgil-Solok 1891	1849-1927	-	65	-	-
	1928-1981	-	252	-	-
	1849-1981	-	317	16	-
Kartoğlu-Hoşgeçin 1990	1987	-	-	-	63
Hayran-Kayhan 1990	-	-	-	-	72
Özsoylu 1991	1991	-	-	-	116
Kayar R	1928-1994	443	-	26	187

edilmişse de 1991'de 116 derginin aktif yayın yaptığı bildirilmiştir (9). 1991-94 döneminde yeni 60 dergi çıkarıldığı hesaba katılırsa (Tablo 2) bu rakam saptanırken sadece 7 derginin atlanmış olduğu söylenebilir.

Buradaki çalışmada kullanılan sayı kısıtlayıcı kriterlere (Başlangıç döneminin 1923 yılı yerine 1928'in alınması, Tıp dışındaki alan dergilerinin eliminasyonu) rağmen önceki bildirilen rakamların çok üstünde bir rakam elde edilmiş olması, çalışmanın titizlik derecesinin ve kapsamının gerçeğe yakınlığını telkin etmektedir.

Çalışmamızda 1974-83 arasındaki 10 yılda yayın hayatına başlayan 48 dergiden 17'sinin (%35.4), 1984-93 arasındaki 10 yılda ise 144 dergiden 40'ünün (%27.8) yayını sürdürdüğü saptanmıştır (Tablo 2).

Bu değerler son iki 10 yılda yeni çıkan dergi sayıları birbirleri ile kıyaslandığında (48'e karşılık 144) (%200) civarında bir artışı yansıtmaktadır. Bu artış dergilerin yayını

sürdürme oranlarında görülmektedir. Bir başka deyimle son 10 ve 20 yılda çıkarılmaya başlayan dergilerden en az %75'i kapanmakta ve yayın yaşamını sonlandırmaktadır.

Nitekim 10 yıl öncesine kadar yayınlanmış 299 dergiden yalnızca 71'i (%23.7) 10 yılı aşabilmiştir. Bu rakamlar dergi çıkarma girişimlerinin geçmişte olduğundan çok daha yüksek bir sayıda günümüzde adeta bir patlama tarzında ortaya çıktığını, ancak yayınlanmaya başlayan dergilerin 3/4'ünün 10 yıla erişmeden (çoğunun birkaç yılda) kapandığını göstermektedir.

Kapanan dergilerin yarısı ilk 5 yıl içinde kapanmıştır (Tablo 4). Ancak 10 yılı aşmasına rağmen yayını sürdüremeyen dergilerin bütüne oranı (%46.5) küçümsenmeyecek düzeydedir.

Bütün bu veriler yeni dergi sayısının anormal artışının, dergilerin 3/4' ünün yayınlarını sürdüremeyişine yolaçmış olabileceğini düşündürmektedir. Aşırı sayıda

TABLO 4: Kapanan Dergilerin Yayın Süresi

Süre (Yıl)	Dergi Sayısı
1-2	10
3-5	25
6-9	13
10-19	22
>20	11
TOPLAM	71

dergi çıkarılmasının yarattığı muhtemel sorunlar ise şunlardır:

1- Dergilerin 3/4'ünün kapanışı ve bu dergilerin arşivlerde düzenli saklanmadığı birlikte değerlendirildiğinde büyük bir kayıp ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kalıcı eser niteliğine girmeyen bu geçici dergilerde yer alan çalışmalar için gerek sarfedilen emekler gerek basım için sarfedilen paralar boşa gitmiş olmaktadır.

2- Dergi sayısının çoğalması yazarın çalışmasını kolay yayınlama olanağı vermekte ve bu dergi başına düşen başvuru sayısını azaltmaktadır. Başvuruların azalması editörlerin bilimsel düzeyden taviz vermedikleri takdirde dergiyi düzenli çıkaramamalarına yol açabilmektedir. Bu da bilimsel denetimin gevşemesi ve yazıların bilimsel düzeyinin düşmesi anlamına gelir.

3- Çok sayıda dergiye dağılmış çalışmalar içindeki belirli bir alanın herhangi bir araştırmacı için (yerli tıp indeksi de bulunmadığına göre) tam taranması olanaksızdır. Araştırmacıların konularını izlemeleri güçleşecek ve rekabet ile gelişmenin tetiği olan bilimsel iletişim azalacaktır.

4- Adayın yerli çalışmalarını değerlendirirken, herhangi bir jüri üyesi için yeni bir dergide yayınlanmış bir çalışmanın gerekli asgari bilimsel denetimden geçip geçmediği kuşkusunu her zaman için vardır. Dergilerin sayıca çok artışı bu kuşkuları artırmaya yolaçacaktır.

Bütün bu sakıncalar karşısında, demokratik bir ülkede dergi sayılarını kısıtlamak veya yeni dergi basılmasını engellemek de söz konusu olamayacağına göre şu önlemlerin süratle alınması gerektiğine inanıyoruz:

1- Konuya duyarlı ve yetkin dergi editörleri bir komisyon oluşturmalıdır.

2- Editörler Komisyonu çıkmakta olan bütün dergileri uluslararası bilimsel yayın prensipleri ve bilime katkı düzeyi bakımından iki ayrı kategoride değerlendirmeli ve yeterli bulunan dergilerin isimleri 3 veya 6 aylık bültenler halinde tıp bilimi eğitimci ve yöneticilerine düzenli olarak ulaştırılmalıdır.

3- Yeterli bulunan dergilerin listesi PTT'nin indirimli posta tarifesine tabi olması için yasal girişimler ve sonuçlar sağlanmalıdır.

YAZARIN NOTU:

Bu çalışmada sunulan bilgiler arasında kontrolden kaçan eksik ve yanlışlıklardan dolayı okur ve dergi editörlerinden peşinen özür dilerim. Art niyetin söz konusu olmayacağı bu çalışmada düzeltilmesi veya eklenmesi gereken bilgiler edinirsem ek bir düzeltme listesi halinde yayınlamak isterim. Konuya duyarlı okur ve editörlerin ikaz ve katkılarını dört gözle bekliyorum.

KAYNAKLAR

- 1- Kızıldağlı S. *Türkiye'de Tıp mecmuaları hakkında. Dirim* 1945 ; 20 (3-4) : 71-8.
- 2- Özbek FK. *Sürelî Yayınlar. Dirim* 1961 ; 36 (3-4) : 133-9.
- 3- Şehsuvaroğlu BN. *Basım tarihimize sıhhi mevkuteler. Yeni Tıp Alemi* 1961 ; 10 (Temmuz-Aralık) : 484-501.
- 4- Şehsuvaroğlu BN. *Türkiye'de sağlıkla ilgili olarak yayımlanan periyodikler. İstanbul Tıp Fak. Mec.* 1973 ; 36 : 169-98.
- 5- Şehsuvaroğlu BN. *Tıbbi ve sıhhi periyodiklerimiz arasında Dirim'in yeri ve önemi Dirim* 1975 ; 50 (9) : 387-94.
- 6- Kazancıgil A, Solok V. *Türk Tıp Dergileri ve süreli yayımları üzerine analitik bir inceleme (1844-1981) Cerrahpaşa Tıp Fak Derg.* 1981 ; 12 : 373-82.
- 7- Kartoğlu Ü, Hoşgeçin K. *Sağlık ve Toplum.* 1990 ; (3) : 38-40.
- 8- Hayran O-Kayhan M. *Yerli ve Yabancı Tıp Dergileri. Sağlık ve Toplum.* 1990 ; (54) : 61-3.
- 9- Özsoylu Ş. *Türkiye'de Tıp Dergileri. Tıp Alanında Bilimsel Yazılar Simpozyumu.* 30.9.91 TÜBİTAK Ankara 1992 : 67-70.
- 10- Taşkıran N. *Cerrahi Makaleler Bibliyografyası (1849-1966) İstanbul Son Telgraf Matb.* 1968, 565 sayfa.
- 11- Kazancıgil A. *Türk Jinekoloji ve Obstetrik Bibliyografyası (1923-1973) İstanbul Kağıt ve Basım İşl. AŞ* 1973, 326 sayfa.